

Odpady a recyklace

Přednáška č.11 - Radioaktivní odpad

- Radioaktivita
- Radioaktivní odpad - rozdělení
 - ukládání RAO
 - přepracování RAO
- Úložiště odpadů ve světě/u nás dnes/zítřa
- Multibariérový princip ukládání odpadů

Radioaktivní odpad V ČR produkce cca 45 g.rok⁻¹ na ob.
celosvětově 81 000m³ RAO ročně

Zdrojem RAO jsou :...

- **těžba a úprava uranových rud** (včetně sanace uzavř. dolů)
hlušina a výluhy, většinou nižší intenzita, těžba v Dolní Rožínce cca 5 let? poslední důl v EU!
obohacování paliva U²³⁵ u nás ne
- **institucionální odpady**
(radioizotopy z nemocnic a laboratoří, UJV Řež)
- **jaderná energetika** - 4g na každou MWh (uhlí 115kg!),
všechny druhy a intenzity odpadů – VJP 1‰ objemu,
90% radiace všech odpadů!
- **jaderný zbrojní průmysl** i odstranění (u nás ne)

Mohou vznikat i sekundární RAO (v průběhu úpravy, skladování, ale i jako sanační řešení po ukončení těžby – Ralsko ještě 25let!...)

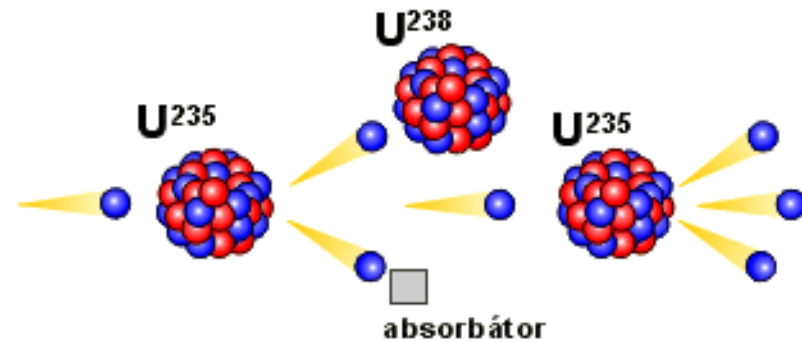
Co (ne)víme o radioaktivitě...

→ samovolný rozpad částic x řízená štěpná reakce

Rozpad částic

→ rozpadové řady

Štěpná reakce

Jaderné Palivo – obohatit izotopem U^{235} na 3,1÷4,4%

Emitované záření:

α – proud jader He

β – proud elektronů/pozitronů

γ – el-mg záření (nízké λ)

Radionuklid	Název	Rozpad	Poločas rozpadu
^{238}U	uran	α	4,47 10^9 roků
^{234}Th	thorium	β	24,1 dne
^{234}Pa	protaktinium	β	1,18 min
^{234}U	uran	α	2,45 10^5 roků
^{238}Th	thorium	α	8 10^4 roků
^{226}Ra	rádium	α	1600 roků
^{222}Rn	radon	α	3,82 dne
^{218}Po	polonium	α	3,11 min
^{214}Pb	olovo	β	26,8 min
^{214}Bi	vizmut	β	19,9 min
^{214}Po	polonium	α	164 μs
^{210}Pb	olovo	β	22,3 roků
^{210}Bi	vizmut	β	5,01 dne
^{210}Po	polonium	α	138 dní
^{206}Pb	olovo		STABILNÍ PRVEK

Fyzikální veličiny v radiační fyzice:

<http://www.sujb.cz/>

Aktivita – počet radioaktivních přeměn v látce za jednotku času.
Jednotkou je *becquerel (Bq)*. (v látce 1 přeměna za 1 s)

Dávka – účinek záření = množství energie pohlcené na jednotku hmotn.
prostředí, záleží na typu záření, jednotkou je *gray (Gy)*.

Efektivní dávkový ekvivalent – vliv záření na člověka, jednotkou je
sievert (Sv).

Poločas přeměny $T_{1/2}$ – čas potřebný k tomu, aby došlo k přeměně
poloviny radionuklidů

Symbol
radiace

Nový symbol pro radiaci
= srozumitelnější inf. o
hrozícím nebezpečí!

MAAE 2007

Radiační ochrana (při práci s RAO):

Čas – obdržená dávka je přímo úměrná době expozice,
práce provádět pokud možno rychle!

Vzdálenost – dávka je nepřímo úm. druhé mocnině vzdálenosti zdroje
Zdržovat se co nejdále od zdrojů, používat manipulátory

Stínění – odstínění záření vhodným **absorbujícím** materiálem (pro α záření cca 10cm vzduch, β 5-10mm plasty, pro γ materiály s velkou měrnou hmotností – především **olovo**, ze stavebních materiálů beton)

Polovrstva absorpce – *tabulková hodnota materiálů, udává tloušťku stínícího materiálu, která sníží intenzitu daného typu záření na polovinu (2 polovrstvy na $\frac{1}{4}$...)*

Dělení RAO

→ dle míry jejich aktivity/nebezpečnosti

- **Nízko Aktivní Odpady NAO (LLW)** $< 10^9 \text{ Bq.m}^{-3}$
(např. roušky a oděvy z pracovišť se zvýšenou radioaktivitou)
- **Středně Aktivní Odpady SAO (ILW)** $10^9 \div 10^{14} \text{ Bq.m}^{-3}$
(hlušina a výluhy z těžby...)
- **Vysoce Aktivní Odpady VAO (HLW)** $> 10^{14} \text{ Bq.m}^{-3}$
(*VJP* s vysokým obsahem ^{241}Pu + ^{235}U , ^{238}U ... u nás 8g /os.rok)

→ dle doby jejich neg. působení

- **Přechodné RAO** $T_{1/2} < 1 \text{ rok}$ (^{214}Po $1,6 \cdot 10^{-4} \text{ s}$)
- **Krátkodobé RAO** $T_{1/2} 1 \div 30 \text{ let}$
- **Dlouhodobé RAO** $T_{1/2} > 30 \text{ let}$ (^{232}Th $1,4 \cdot 10^{10} \text{ let}$)

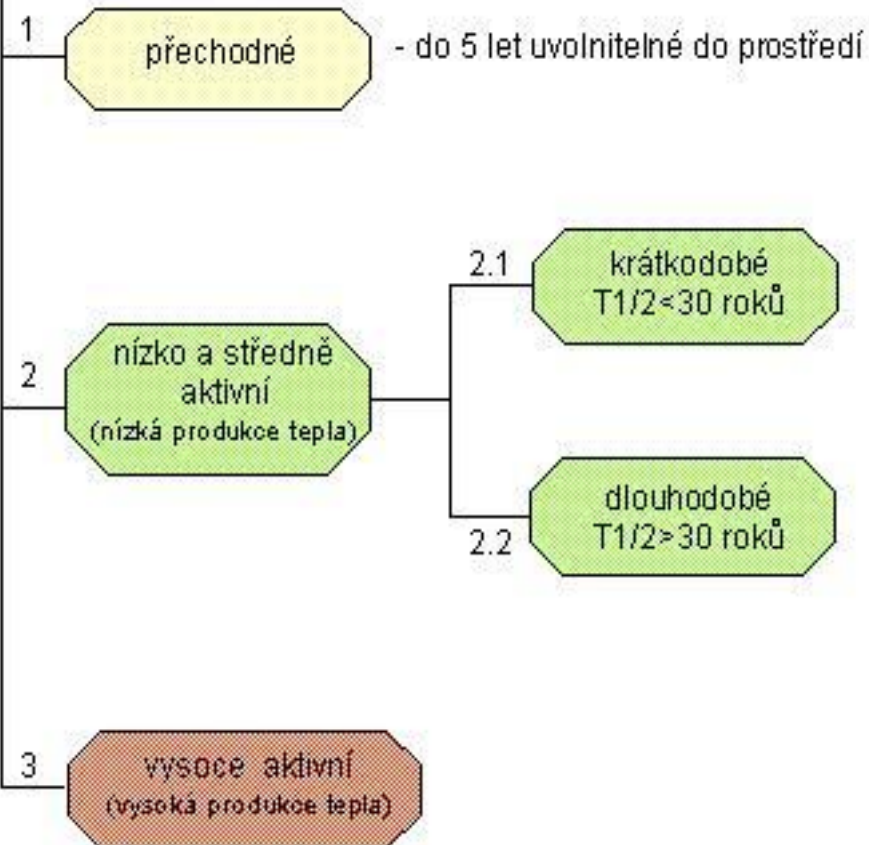
TŘÍDĚNÍ RADIOAKTIVNÍCH ODPADŮ

TŘÍDĚNÍ PODLE RŮZNÝCH HLEDISEK

- a **Skupenství:** plynné, kapalné, pevné
- b **Původce**
 - jaderná energetika
 - institucionální odpady
- c **Složení:** radionuklidové + chemické
- d **Aktivita:**
velmi nízká → nízká → středně → vysoce aktivní
- e **Poločas rozpadu**
 - krátkodobé
 - dlouhodobé
- f **Produkce tepla**
 - nízká
 - vysoká

PRAKTICKÉ TŘÍDĚNÍ PODLE EVROPSKÉ KOMISE

PEVNÉ RADIOAKTIVNÍ ODPADY

Jak nakládat s RAO?

Nakládání s RAO financuje státní jaderný účet, na nějž odvádí čeští původci radioaktivního odpadu stanovené finanční prostředky.

Nakládání kontroluje Státní Úřad pro Jadernou Bezpečnost
<http://www.sujb.cz/>

Výhodou RAO je snadná detekce (senzory u skládek) → TŘÍDĚNÍ

RAO podléhají *Atomovému zákonu* (z. 18/1997 Sb. ve smyslu pozdějšího znění) a ne zákonu *O odpadech*!

→ **dříve nebyl problém = export do Ruska**
dnes princip zodpovědnosti (můžeme ale spolupracovat – společné úložiště ve střední Evropě?)

Co tedy s odpady...?

- ↪ Radioaktivní odpad neumíme současnými technologiemi opakovaně **recyklovat** – vznik nebezpečnějších radionuklidů, prvovýroba paliva je výhodnější (levnější)...
(vývoj technologie *ADTT* - Urychlovačem řízené transmutační technologie
příp. **hybridní reaktory** \approx štěpení+fúze transuranů - zprac dnešních RAO)
- ↪ Zbývá ho **uložit** → **zakonzervovat** = stínění absorb. materiálem
(zatím konečná fáze pro veškerý RAO)
 - Mezinárodní instituce doporučují hlubinné úložiště jako nejbezpečnější způsob naložení s RAO
- **zabránit transportu radionuklidů**
- **spolehnout se na samovolný rozpad**
- **doufat, že se objeví nová technologie**

✓ Odpad koncentrovat-upravit-uložit

↪ *před zneškodněním odpadu - úprava* (odpaření, spálení, lisování, iont. výměna, filtrace a sorpce tekutých odpadů ,...)

↪ *úprava odpadu* – **úprava skupenství** – manipulace s RAO

– **solidifikace** – (nebezpečí kontaminace)

– **koncentrace** – filtry prachových částic

Kategorizace RAO

Kategorie	Koncentrace radionuklidů	Obsah dlouhodobých zářičů	Produkce tepla	Doporučený typ úložiště
I. VAO	Vysoká	vysoký	vysoká	hlubinné
II. SAO	Střední	významný	nízká	hlubinné
III. NAO	Nízká	významný	nevýznamná	hlubinné, přípovrchové*
IV. SAO	Střední	nevýznamný	nízká	přípovrchové
V. NAO	Nízká	nevýznamný	nevýznamná	přípovrchové

↪ - **využití materiálu** – kamenivo-hlušina podle intenzity...

- ↳ **Odpady plynné** – nízká aktivita, velké objemy...
 - ředit na koncentraci podle hyg. normy, vypouštět
 - je-li radioaktivita vyšší - koncentrovat (filtrace, sorpce)
- ↳ **Odpady kapalné** → zvýšit koncentraci-odpařit, solidifikovat kaly (cementace a bitumenace – ÚJV)
- ↳ **Odpady pevné**
 - spalitelné* (sníží objem 30÷50x)
 - stlačitelné* (sníží objem 2÷10x)
 - bez úpravy*

↳ - další možnosti úpravy

- ✓ nutné *třídění* podle nebezpečnosti (aktivity)
- ✓ *ředění* – u NAO po snížení aktivity pod hygienickou normu

↪ - skladování + uložení odpadu... (VJP)

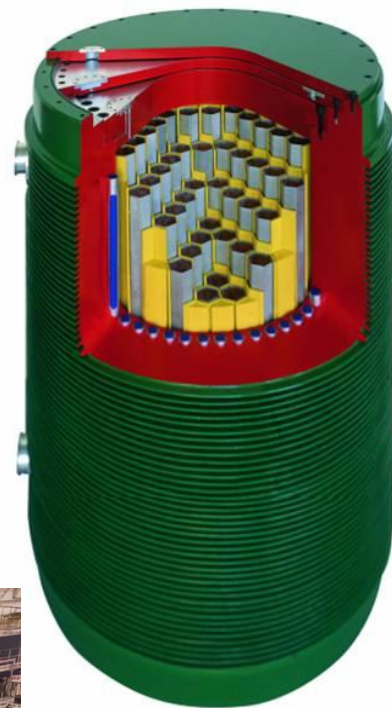
- ✓ *v místě vzniku* – „vymírací“ nádrž v reaktorovně – voda + HBO_2 ,
6m hloubka - zchlazení a sníž. aktivity

Skladování VJP (ČEZ, a. s.)

Po vyjmutí z reaktoru
se VJP skladuje
cca 5 let v chlad bazénech

Kontejner CASTOR

Transportně/skladovací obal
Měď'-nerezocel-uhlík.ocel
Životnost 500-1000let
Rozměr \varnothing 2,6 x 4,1 m

↪ - uložení odpadu

Jak navrhovat? – Zkušenosti 10^2 - 10^6 let „přírodní analogy“

Inženýrský přístup na FSv →

Centrum Experimentální Geotechniky

Experimentální výzkum ukládání radioaktivních odpadů
výzkum na štole Josef: geotechnická problematika ukládání RAO
do podzemí. Jedná se především o výzkum inženýrských bariér na
bázi jílových materiálů - <http://www.uef-josef.eu/>

↪ - uložení odpadu...

✓ *mezisklad* – asi 50 let

suchý (USA, ČR,...)

vodní bazény (Švédsko)

povrchový (do 100m hloubky – Bratrství, Richard)

zranitelnější → NAO, SAO a krátkodobé RAO

hlubinný

✓ *centrální úložiště* – dokud je RAO nebezpečný → 10x nejdelší

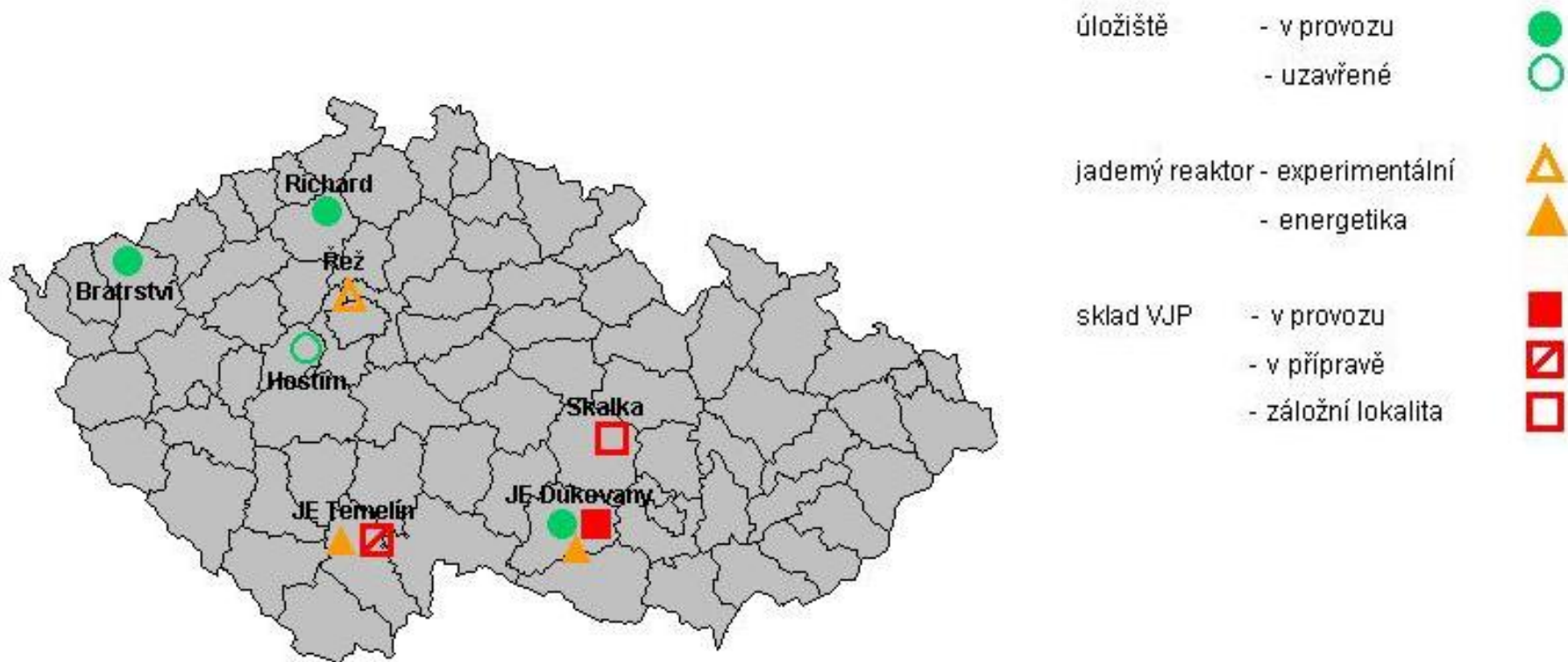
$T_{1/2}({}^{137}\text{Cs} - 30 \text{ let}) \rightarrow 300 \text{ let}$

povrchové (zabezpečit např. před pádem letadla)

hlubinné

(u nás teprve musíme vybudovat)

UMÍSTĚNÍ HLAVNÍCH LOKALIT SOUVISEJÍCÍCH S KONCEPCÍ NAKLÁDANÍ RAO A VJP

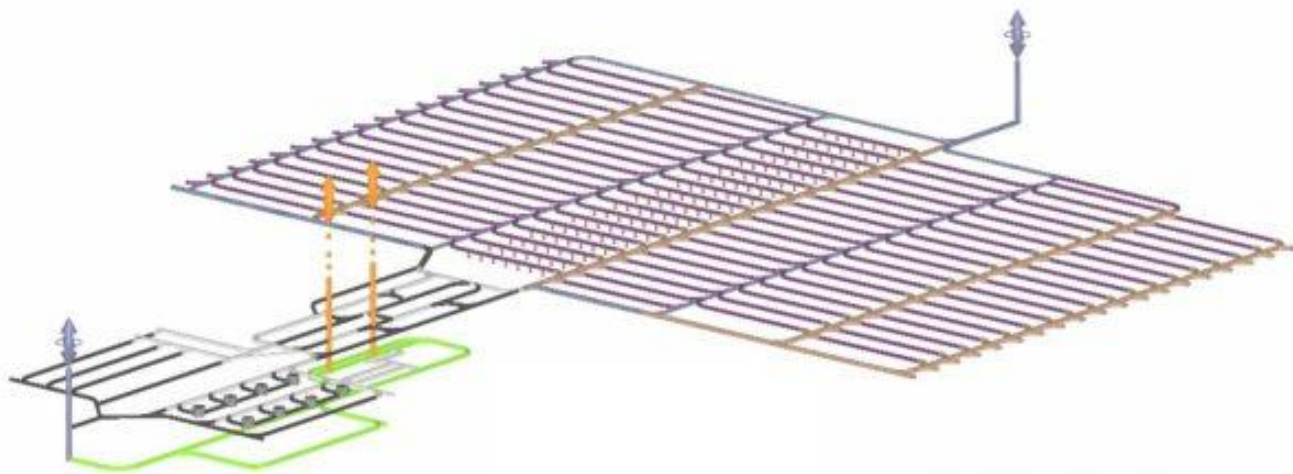
Etapy výstavby nového úložiště	Termín dokončení prací
Výběr vhodných lokalit pro hlubinné úložiště	2015
Výběr finální lokality	2025
Výstavba podzemní laboratoře v lokalitě	2030
Výstavba vlastního HÚ + pozemního zázemí	2050
Zahájení provozu hlubinného úložiště	2065

**Jak úložiště
vypadá?**

**3D model
plánovaného**

**Jak úložiště
funguje?**

Při navrhování meziskladu a centrálního úložiště:...

- nutná dokonalá znalost lokality → mapy, měření
- využívat území s vhodnými geologickými podmínkami
→ krystalinikum, solné sedimenty
- brát v potaz názory veřejnosti → informovat!
(z. 123/1998 Sb. + z. 106/1999 Sb. *O právu na informace o ŽP*)
- geologický systém odzkoušet na modelu
(laboratoř v podobných podmínkách)

sklad (časově omezené umístění)

úložiště (trvalé umístění do vhodných prostor, bez úmyslu jakkoli s nimi v budoucnu manipulovat – snížení aktivity na 1/1000)

Výběr lokality pro HÚ

- **Etapa 1** - Hodnocení území (studie archivních geol. dat), – schválení výsledků Etapy 1 v rámci výroční zprávy SÚRAO za rok 2002
- **Etapa 2** - Zužování území lokalit 27→6 (+1 doplněna) geologické práce bez vrtných činností – geologický výzkum
- **Etapa 3** - Charakterizace lokalit (geologické práce s vrtnými činnostmi – geologický průzkum)

Příprava hlubinného úložiště VAO/VJP v ČR (1992 - 2015)													
	1992	1994	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	
ETAPA 1	■												
ETAPA 2							■						
ETAPA 3										■			

Finální lokalita bude vybrána na základě detailních geologických průzkumů, technických a ekonomických studií, studie dopadů na životní prostředí a socio-ekonomické analýzy...

Jak jsou na tom jinde?

- **Švédsko, Finsko** – v běhu - (Finsko 2015 schválena výstavba)
- **Německo** – „zahajuje nový proces vyhledávání lokality pro hlubinné úložiště“ VJP vozí do Francie k vitrifikaci
- **Francie, Kanada** – zúžen počet lokalit, budou pokračovat v detailnější studii pro budoucí hlubinné úložiště
- **USA** – fungující úložiště v Yucca Mountain (solné formace) na okraji Nevadské jaderné střelnice

Obce vyjadřují nesouhlas s umístěním HÚ...

V referendech se obce staví proti, přestože:

Zaměstnanost – výstavba+provoz+uzavírání 50-300 lidí (část místní)

Jaderná turistika – turistický ruch, technická zajímavost

Finance – subvence státu obcím → jen „povolení“ geol. průzkumu
9 – 12 MKč pro lokalitu ročně

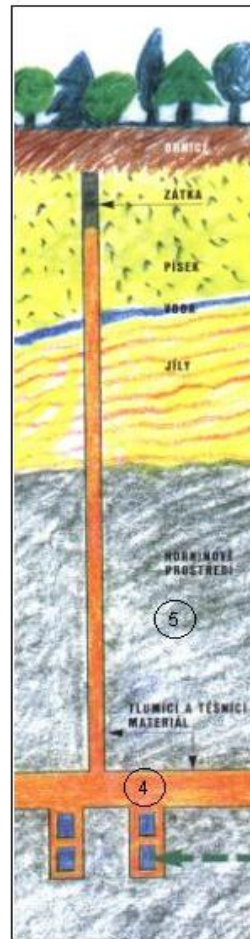
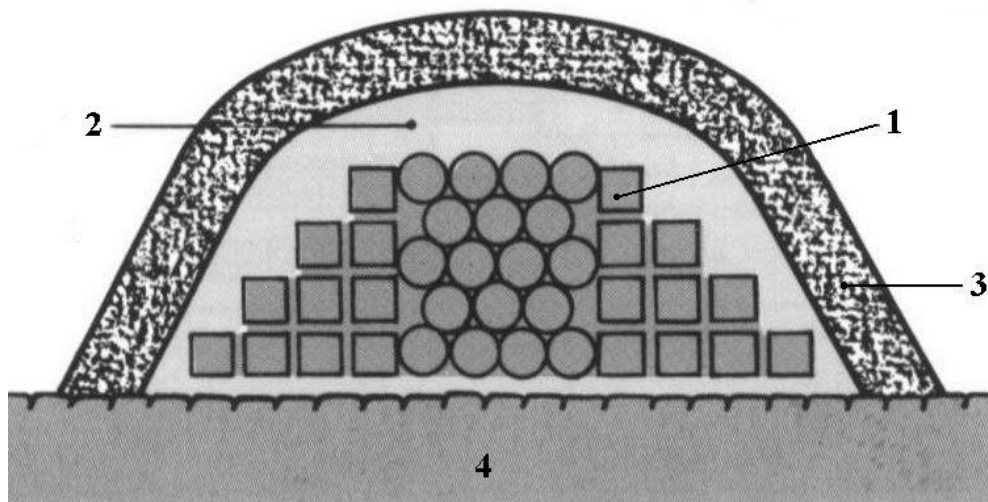
Multibariérový princip uložení

- *forma odpadu* (solidifikace zabrání šíření znečištění)
- *obal* (kontejnery CASTOR) – 30cm oceli odolává i kyselému prostředí okolí a vysoké teplotě odpadu → TESTY, umožňuje rovněž lepší manipulaci) kombinace materiálů měď-ocel-zalítí olovem izolační schopnosti 1 mld. let
- *utěsnění* – kontejner je izolován od prostředí, prostor je vyplněn těsnícím mat. (bentonity, cementy, živice, stabilizáty)
→ při zvýšení vlhkosti zvětší objem
- *geologická bariéra* (sama o sobě musí poskytnout prostředí ochranu)

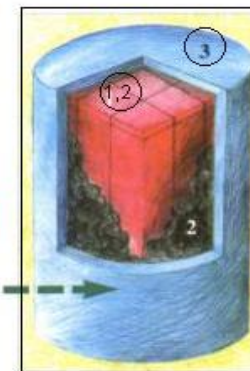
Nižší kvalita jedné bariéry vždy kompenzována vyššími nároky na ostatní prvky!!!

Multibariérový princip ochrany...

Model povrchového úložiště

- 5 Horninové prostředí (min. 500 m pod zemí)
- 4 Zásypové materiály (silná sorbční schopnost)
- 3 Úložný kontejner (hermetický, ušlechtilá ocel silné stěny)
- 2 Povlak palivových kazet (zirkonium) – vysoká korozní odolnost
- 1 Vlastní chemická forma odpadu (keramický nebo kovový materiál)

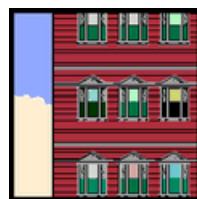

1. Solidifikovaný odpad v kontejnerech
2. Prostor vyplněný bentonitem
3. Ochranná bariéra
4. Nepropustné podloží

Na závěr: porovnání přírodních a umělých zdrojů ozáření, kterým je vystaven obyvatel Země [$\text{mSv}\cdot\text{rok}^{-1}$].

Kosmické
záření 0,25

Pozadí půda
a budovy 0,3

Potraviny a
nápoje 0,3

Přir. rad.
ovzduší 1,3

Lékařská
vyšetření 0,3

Zkoušky
zbraní 0,01

Letecká
doprava 0,01

JE včetně
úložišť 0,001

Závěr

- Radioaktivní odpad**
- ✓ malé objemy, vysoká ekologická nebezpečnost...
 - ✓ jen omezená možnost recyklace a úpravy...
 - ukládání odpadu na zabezpečená místa
 - výstavba úložiště 2050-2065
 - ✓ vzhledem k nebezpečnosti odpadu nutné několikanásobné zabezpečení odpadu!
 - ✓ nepodléhat hysterii z RAO

Doporučené odkazy

- <http://www.surao.cz/> Správa Úložišť Radioaktivních Odpadů
- <http://www.sujb.cz/> Státní Úřad pro Jadernou Bezpečnost
- <http://www.nri.cz/cz/> Ústav jaderného výzkumu